

Izhodišča primernosti habitatov nekaterih kvalifikacijskih vrst ptic v gozdovih

Basic references on habitat suitability of certain qualification bird species in forests

Mirko PERUŠEK*

Izvleček:

Perušek, M.: Izhodišča primernosti habitatov nekaterih kvalifikacijskih vrst ptic v gozdovih. Gozdarski vestnik, 64/2006, št. 3. V slovensščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 12. Prevod v angleščino: Jana Oštir.

V prispevku je predstavljenih nekaj osnovnih dejavnikov, kateri vplivajo na zavarovane vrste ptic Nature 2000 ter prikazani nekateri medvrstni odnosi in dejavniki, kateri lahko vplivajo na razporeditev varovanih vrst v gozdovih. Za gozdne sove in koconoge kure so predstavljeni minimalni kriteriji v gozdovih za ohranitev njihovih habitatov. Avtor ugotavlja, da so varovane vrste premalo vključene v gozdno gospodarsko načrtovanje. Pri vsakdanjem delu v gozdu mora gozdarstvo nameniti večjo pozornost novim naravovarstvenim vsebinam.

Ključne besede: habitati, Natura 2000, ptice, gozdnogospodarski načrti

Abstract:

Perušek, M.: Basic references on habitat suitability of certain qualification bird species in forests. Gozdarski vestnik, Vol. 64/2006, No. 3. In Slovene, with abstract in English, lit. quot. 12. Translated into English by Jana Oštir.

The article presents some fundamental factors which influence protected bird species included in Natura 2000 and presents some interspecific interactions and issues which may influence the distribution of protected species in forests. Minimum criteria for the conservation of forest habitats of forest owls and grouse species are given. The author maintains that protected species are inadequately included in forest management planning. In everyday forest work foresters should devote more attention to new nature conservation issues.

Key words: habitats, Natura 2000, birds, forest management plans

1 UVOD

Slovenija je z vstopom v Evropsko unijo 1. maja 2004 sprejela številne nove predpise. Eden izmed teh je bila Uredba o območjih Nature 2000 (Ur.l RS št.45/04). Omenjena uredba izhaja iz Direktive o pticah (79/409/EEC) in Direktive o habitatih (92/43/ECC). V Sloveniji imamo sedaj 26 območij po prvi in 260 potencialnih območij po drugi direktivi. S tem varujemo 41 vrst ptic, 56 habitatnih tipov in 111 rastlinskih ter živalskih vrst. Skupno pokriva omrežje Nature 2000 dobro tretjino države. Večina (60 %) omrežja pokrivajo gozdovi. S tem so varovane številne gozdne vrste organizmov, katere so deležne večje naravovarstvene pozornosti v Evropski uniji. Slovenija slovi po zelo ohranjeni naravi ter še posebej po pestri kmetijski in gozdni krajini, zato je delež varovanih območij velik. S tem pa prihaja do velike obveze države, da bo izpolnjevala obveznosti iz obeh direktiv, katere mora implementirati v svojo nacionalno zakonodajo. Po 6. členu Direktive o habitatih mora zagotavljati ugodno stanje za zavarovane vrste, izvajati monito-

ring ipd. V zavarovanih gozdnih območjih se s tem v prihodnosti lahko veliko spremeni, saj nekatere pristojnosti preidejo v druge stroke, katere imajo lahko drugačen pristop do nekaterih gozdarskih načel. Gozdarstvo mora zato pri tem prevzeti aktivno vlogo, saj je dosedanje gospodarjenje z gozdom ohranilo avtohtone vrste in med njimi tudi varovane vrste ter habitatne tipe Nature 2000, kar je velik argument za nadaljnje celovito upravljanje z gozdom s strani gozdarstva.

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Sonaravno gospodarjenje z gozdom je ohranilo habitate mnogih specializiranih vrst. Nove razmere zahtevajo večje poznavanje in spremljanje manj poznanih vrst živali, med katerimi je veliko varovanih vrst ptic. Gospodarjenje z gozdom vpliva na varovane vrste, zato je potrebno izvesti

* M.P. Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Kočevje, Rožna ul. 39, 1330 Kočevje
e-naslov: mirko.perusek@zgs.gov.si

različne ukrepe v prostoru za dolgoročno ohranitev ali zmerno povečevanje varovanih populacij. Poleg ohranjanja ugodnih prehranjevalnih in bivanjskih razmer so v okolju pomembni medvrstni odnosi. Prispevek ima namen osvetliti nekaj osnovnih izhodišč in problemov predvsem v zvezi z varovanimi vrstami ptic. Zakonski okviri so večinoma že znani kot tudi nujnost in perspektiva vključevanja gozdarskega načrtovanja (KRAJČIČ, TOMAŽIČ 2005) v naravovarstvene usmeritve v varovanih območjih Nature 2000.

3 VPLIV NEKATERIH DEJAVNIKOV NA ZAVAROVANE VRSTE

Večji del zavarovanih vrst ima zelo ozke ekološke niše, kar je pogosto pripeljalo do njihove ogroženosti. V Zahodni Evropi so v preteklosti močno spremenili drevesno sestavo v gozdovih ter s tem izgubili številne vrste. Netrajnostni lov ter zatiranje plenilcev je ravno tako krojilo območja razširjenosti teh vrst. Reliefno razgibano območje Slovenije in razmeroma redka poseljenost sta omogočila ohranitev večjih gozdnih kompleksov. V njih so do danes ostale stabilne populacije velikih zveri in številnih drugih vrst. Gozdarstvo ima v zavarovanih gozdnih kompleksih Nature 2000 že tradicionalno načrtno gospodarjenje z gozdovi. V večjem delu teh območjih upravljajo z lovom lovišča s posebnim namenom, kjer gospodarjenje z divjadjo izvajajo poklicni lovci.

Naravnim razmeram v naših gozdovih sledi visoka pestrost vrst, na katero je v preteklosti izrazito vplivalo tudi gospodarjenje z gozdom. Dogajale so se in se še prerazporeditve vrst ali osebkov nekaterih vrst organizmov. Gospodarjenje z gozdom vpliva na drevesno sestavo, delež iglavcev ali listavcev, višino lesne zaloge, na razporeditev in prisotnost raznovrstnih habitatov na drevju. Pomemben del rastlinstva so drevesa. Med temi je veliko plodonosnih vrst, pomembnih v prehrani gozdnih vrst živali. Drevesa predstavljajo pomemben habitat v gozdovih, katera ima velik vpliv na razporeditev živali. Odmrlega drevja je v gospodarskih gozdovih razmeroma malo, zato je tudi vrst prilagojenih na njega manj. Del tega je tudi t.i. habitatno drevje (GOLOB 2005). To je drevje, kjer so primerni habitatni za živalske vrste. Habitatno drevje uporabljajo tudi številne varo-

vane vrste ptic Nature 2000 občasno ali skozi cel življenjski cikel za gnezdenje, petje, spanje, prežo, prehranjevanje ipd. Habitatno drevje so npr. še živa in odmrta drevesa z dupli, drevesa z večjimi gnezdi, posamezna drevesa na ogolelih površinah ali v kmetijski krajini. V gozdovih so t.i. posebni habitatni kot npr.: večje stene, vodni biotopi, kraška brezna in jame. Le ti so običajno razmeroma redki toda za nekatere vrste nepogrešljiv del v njihovem življenjskem oz. letnem ritmu.

Za posamezna omrežja Nature 2000 lahko ocenimo vpliv nekaterih dejavnikov na zavarovane vrste. V preglednici 1 so za omrežje Kočevsko – Kolpa ocenjeni deleži (ocena avtorja, prirejeno po CRAMP 1998 in GOLOB 2005) nekaterih vplivnih dejavnikov v gozdovih na varovane vrste ptic.

Legenda (seštevek po vplivnih dejavnikih za vsako vrsto je 100; enaka vrednost za posamezen dejavnik po vrstah vedno ne pomeni tudi popolnoma enakih zahtev vrste temveč znotraj vrste razmerja po dejavnikih):

- pestrost rastlinskih vrst (višja vrednost pomeni, da vrsta zahteva večjo pestrost rastlinstva);
- delež drevesnih vrst (višje vrednosti pomenijo bolj specializirane vrste na drevesno sestavo);
- lesna zaloga (za malega muharja je pomembna visoka lesna zaloga in s tem višja zračna vlaga, medtem ko je za sokola selca skoraj nepomembna; vrednosti za ostale vrste so med njima);
- ocenjen delež slojevitosti in mozaičnosti glede na zahteve posameznih vrst; gozdni jereb npr. zahteva bogato slojevitost in mozaičnost, ostale vrste manj;
- odmrlo drevje, predvsem stoječe pa tudi ležeče, ki ga ptice uporabljajo za prehranjevanje, kot prežo ali za skrivanje gnezd npr. talne gnezdilke;
- habitatno drevje predvsem kot mesta za gnezdenje;
- posebni habitatni za ptice v gozdni krajini so skalne stene, kjer gnezdi, vodni in drugi ne gozdni biotopi, kjer iščejo hrano ipd.

Največji delež vpliva dejavnikov v gozdovih predstavlja habitatno drevje, potem posebni habitatni, lesna zaloga ter delež drevesnih vrst. Načrtovanje in gospodarjenje v gozdovih mora

Preglednica 1: Vplivni dejavniki in ocenjen delež vpliva za posamezno vrsto ptic (primer SPA Kočevsko – Kolpa)

Št.	Vrsta ptice/Vplivni dejavniki	Pestrost rastlinskih vrst	Delež drevesnih vrst	Lesna zaloga	Slojevitost / mozaičnost	Odmrlo drevje	Habitatno drevje	Posebni habitati
1*	Belorepec/ <i>Haliaetus albicilla</i>	0	0	10	5	0	35	50
2*	Planinski orel/ <i>Aquila chrysaetos</i>	0	0	10	5	0	25	60
3*	Sokol selec/ <i>Falco peregrinus</i>	0	0	5	0	0	15	80
4	Sršenar/ <i>Pernis apivorus</i>	0	0	20	20	0	40	20
5*	Velika uharica/ <i>Bubo bubo</i>	0	0	15	5	5	15	60
6	Kozača/ <i>Strix uralensis</i>	5	10	15	15	5	50	0
7	Koconogi čuk/ <i>Aegolius funereus</i>	0	25	10	10	5	50	0
8	Mali skovik/ <i>Glauc. passerinum</i>	0	25	10	10	5	50	0
9	Divji petelin/ <i>Tetrao urogallus</i>	20	20	20	10	5	10	15
10	Gozdni jereb/ <i>Bonasa bonasia</i>	30	25	15	20	5	5	0
11	Črna žolna/ <i>Dryocopus martius</i>	5	15	25	5	10	40	0
12	Pivka/ <i>Picus canus</i>	5	10	20	10	15	40	0
13	Belohrbti detel/ <i>Dendroc. leucotos</i>	0	20	25	5	30	20	0
14	Srednji detel/ <i>Dendroc. medius</i>	0	30	25	5	20	20	0
15	Mali detel/ <i>Dendroc. minor</i>	5	30	15	10	20	20	0
16	Triprsti detel/ <i>Picoides tridactylus</i>	0	20	25	5	30	20	0
17*	Vijglavka/ <i>Jynx torquilla</i>	20	20	10	10	10	30	0
18*	Vodomec/ <i>Alcedo atthis</i>	0	0	0	0	0	10	90
19*	Pisana penica/ <i>Sylvia nisoria</i>	30	10	5	20	0	0	35
20	Mali muhar/ <i>Ficedula parva</i>	0	30	40	10	0	20	0
	Skupaj	120	290	320	180	165	515	410
	Delež 1	6	14.5	16	9	8.25	25.75	20.5
	Delež 2	5.38	20.00	20.38	10.38	11.54	29.62	2.69

* vrste, katere niso izključno prebivalke gozdov (osenčeno)

Delež 1 – delež vseh obravnavanih vrst

Delež 2 - delež 13-tih »gozdnih« vrst (neosenčene)

upoštevati omenjene dejavnike, ki so za posamezna območja in za gospodarske enote ter gospodarske razrede lahko različni, odvisno od prisotnih varovanih vrst, habitatov in tudi vrste sosednjih ekosistemov.

Za podrobno gozdarsko načrtovanje so pomembnejši dejavniki, ki vplivajo na izrazito »gozdne« vrste. Če vzamemo le tiste, katere so pretežno v gozdovih iz preglednice 1 je to 13 vrst ptic (delež 2), dobimo drugačne ocenjene skupne vrednosti. Pri izrazito gozdnih vrstah je habitatno drevje zastopano v največjem deležu. V tem deležu je vključen tudi del še stoječega odmrlega drevja. Delež drevesnih vrst in lesna zaloga sta pomembna dejavnika pojavljanja varovanih vrst. Najmanjši delež v gozdovih za varovane »gozdne« vrste imajo posebni habitati. Pri načrtovanju in izva-

janju del moramo pozornost posvetiti predvsem habitatnemu drevju, višini lesne zaloge in deležu drevesnih vrst, odvisno od vrste ptice in njenih ekoloških zahtev. Posebni habitati od večjih sten do vodnih biotopov v gozdovih pa so pomembno zatočišče vrstam, katere običajno niso prilagojene izključno na gozd.

4. MEDVRSTNE INTERAKCIJE MED ZAVAROVANIMI IN OSTALIMI VRSTAMI

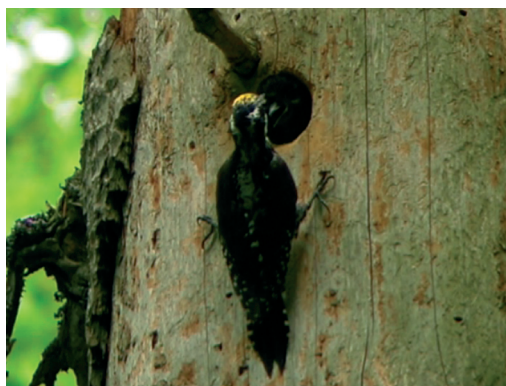
Med različnimi vrstami so se razvili medvrstni odnosi, kar je značilno tudi za zavarovane vrste ptic. Najpogostejša odnosa med njimi sta predatorstvo in komenzalizem. Komenzalizem ali priskledništvo obstaja med črno žolno in koconogim čukom. Črna žolna izdolbe dupla za gnezdenje

Slika 1: Habitatno drevo

Slika 2: Koconogi čuk

Slika 3: Triprsti detel

in ko jih zapusti, v njih gnezdi koconogi čuk. Podoben odnos je med drugimi vrstami plezalcev – primarnimi duplarji in sovami – sekundarnimi duplarji (preglednica 2).

Kozača kot večja plenilska vrsta je potencialen plenilec ostalih vrst, predvsem njihovih mladičev. Med črno žolno in koconogim čukom je pozitivno razmerje od katerega ima korist le koconogi čuk.

Povečevanje populacij plenilcev in divjih prašičev potencialno lahko vpliva na talne gnezdilke to je divjega petelina in gozdnega jereba (preglednica 3). Manjka pa več raziskav za potrditev te domneve. Poleg gozdnega ima tudi lovno gospodarjenje pomembno vlogo pri ohranjanju populacij gozdnih kur, zaradi regulacije plenilskih

in konkurenčnih vrst. Med krokarjem in kozačo obstaja tudi pozitiven odnos, saj krokar občasno gradi gnezdo tudi na drevju. Le to potem lahko zasede kozača in druge vrste živali.

5 BOLJ RANLJIVE VRSTE NATURE 2000

Manj številčne vrste so bolj ranljive že zaradi redkosti. Na kočevskem gnezditu orel belorepec in planinski orel. Oba sta prisotna le z enim parom. Ti dve in podobne vrste so bolj ranljive – hitreje

Preglednica 2: Medvrstni odnosi med nekaterimi zavarovanimi vrstami ptic (0 ni vpliva, - negativna medvrstna interakcija, + pozitiven medvrstni odnos; več znakov pomeni večji vpliv)

Vpliv na	Gozdni jereb	Kozača	Črna žolna	Koconogi čuk	Divji petelin
Gozdni jereb/ <i>Bonasa bonasia</i>		0	0	0	0
Kozača/ <i>Strix uralensis</i>	----		----	---	---
Črna žolna/ <i>Dryocopus martius</i>	0	0		++++++	0
Koconogi čuk/ <i>Aegolius funereus</i>	0	0	0		0
Divji petelin/ <i>Tetrao urogallus</i>	0	0	0		

Preglednica 3: Ocena plenilskih in ostalih odnosov nekaterih zavarovanih in lovnih vrst na varovane vrste ptic (več črtic pomeni večji negativni vpliv)

Vpliv na	Gozd. jereb	Kozača	Črna žolna	Tripr. detel	D.petelin
Rjavi medved	----				----
Volk	--				--
Navadni ris	----	-			-----
Lisica	-----				-----
Jazbec	-----				-----
Kuna belica in zlatica	-----	----	-----	-	-----
Skobec	----			--	-
Kragulj	---	---	---	-	-----
Navadna kanja	--	-			--
Planinski orel	--	-			-----
Krokar	-	+ -			--
Gams	--				-----
Srnjad	--				--
Jelenjad	----				-----
Divji prašič	-----				-----

pride do izginotja. Hkrati imata obe velik areal aktivnosti – velika območja, saj sta zelo mobilna. Na drugi strani pa so izrazito gozdne vrste katerih število v zadnjih desetletjih stalno upada. Med temi v Dinaridih najbolj izstopata divji petelin in gozdni jereb. Obe vrsti sta manj mobilni od ostalih zavarovanih vrst ptic, sta talni gnezdilki in stalnici. Gospodarjenje z gozdom in divjadjo ima lahko pozitiven ali negativen vpliv na življenjsko okolje bolj ranljivih varovanih vrst ptic in na druge varovane vrste.

6 RAZVOJ GOZDOV, UJME TER ZAVAROVANE VRSTE

Današnja drevesna sestava gozdov je v veliki meri posledica gospodarjenja z gozdovi, divjadjo in krajino v daljši in bližnji preteklosti. V gozdovih je stalnica le sprememba. S tem se spreminjajo tudi življenjske združbe katerih del so varovane vrste in habitatni tipi. Delež vrst ravno tako ni stalnica. V varovanih omrežjih Nature 2000 pa bo morala biti stalnica zagotavljanje ugodnega stanja za varovane vrste, skladno z dinamiko naravnih sprememb. Nujno je poznavanje posameznih populacij in njihovih ekoloških zahtev ter negativnih vplivov na le te, če hočemo zagotavljati ukrepe ugodnejšega stanja. Razvoj gozdov od zaraščanja, do izmenjave drevesnih vrst je sestavni del naravne sukcesije

in drugih procesov. Ugodno stanje za posamezne vrste se zaradi razvoja gozda in naravnih ujm spreminja. Prostorska razporeditev nekaterih izrazito gozdnih vrst zato ni stalnica. Vrste iz redov plezalcev, gozdnih kur in sov so razporejene glede na strukturo gozda, drevesno sestavo, deleža odmrlega drevja, nadmorske višine ipd. Ujme lahko hitro spremenijo strukturo gozda ter bistveno vplivajo na življenjske razmere in s tem na razporeditev in pogostost vrst v prostoru.

7 GOZDNO GOSPODARSKI NAČRTI IN MINIMALNI KRITERIJI ZA HABITATE ZAVAROVANIH VRST

Dosedanji gozdno gospodarski načrti so dejansko namenjeni predvsem drevesnemu delu gozda kot nosilcu večine funkcij in habitatov vrst. Biotopska funkcija je poudarjena v habitatih le nekaterih varovanih vrst. Poudarek pri lovskem načrtovanju je na lovnih vrstah. Glede na znanje in zainteresiranost posameznih gozdarjev in lovcev se na terenu različno poudarjajo in izvajajo tudi te vsebine različno od območja do revirja.

Minimalni kriteriji za določevanje habitatov zavarovanih vrst Nature 2000 so lahko neke vrste recepti. Pridobitev novih znanj gozdarjev pa je pogoj, da se razume in izvaja ekološke zahteve

Preglednica 4: Okvirni izhodiščni kriteriji Nature 2000 za gozdne sove (kozača, koconogi čuk in mali skovik) za ilirske bukovce gozdove na površini 100 ha

Kriterij	Vrsta sove		
	Kozača <i>Strix uralensis</i>	Koconogi čuk <i>Aegolius funereus</i>	Mali skovik <i>Glaucidium passerinum</i>
Tip gozda	Mešan in listnat	Mešan in iglast	Iglast in mešan
Razvojna faza na pov. – min	Debeljak 30%	Debeljak 20%	Debeljak 10%
Večja gnezda na drevju	1	0	0
Drevje z dupli (premer vhoda dupla)	1 (20 cm)	1 (10 cm)	2 (5 cm)
*Primerne drevje za dupla	1	3	5
**Dimniška dupla	0,5	0	0

varovanih vrst. Poznavanje ekoloških zahtev posameznih populacij zavarovanih vrst in njihovih značilnosti je predpogoj, da se lahko načrtuje in izvaja minimalne ukrepe. Pri tem je vsekakor zelo pomembna sposobnost zaznavanja in opazovanja terenskih gozdarjev, ki je pomembna že pri gozdno-gospodarskem – drevesnem delu gozda, še bolj pa pri zavarovanih živalskih vrstah in njihovih habitatih. Načrtovanje in delo v gozdu ter odnos do varovanih vrst se mora uskladiti z novimi naravovarstvenimi zahtevami. Le to se potem prenaša tudi na lastnike gozdov, koncesionarje in druge izvajalce del v gozdovih. Minimalni kriteriji za zavarovane vrste so lahko različni od vrste, prehranjevalnih ali drugih skupin vrst oziroma t.i. cehov. V preglednici 4 in 5 sta primeri za varovane sove in koconoge kure.

Legenda:

Drevje z dupli (v oklepaju je premer vhoda v duplo)

* Primerne drevje za dupla (število dreves) za:

- kozačo, na deblu odlomljene osnovne debelejšje veje listavcev premera nad ca. 25 cm, drevesa prsnega premera nad 50 cm.
- koconogega čuka debelejšja drevesa ali sušice nad 40 cm, kjer lahko črna žolna izdolbe duplo (prisotno rdeče srce, glive v deblu)
- malega skovika sušice (odmrla še stoječa drevesa) in predvsem mehki listavci (trepetlike, lipe idr.) nad 20 cm prsnega premera, kjer detli naredijo duplo.

**Dimniška dupla, ki nastanejo na mestih odlomljenih debelih debel dreves na višini dveh in več metrov.

Preglednica 5: Okvirna izhodišča za minimalne kriterije Natura območja – cona za koconoge kure (divji petelin in gozdni jereb) na površini 100 ha v Dinaridih

Kriterij	Vrsta koconoge kure	
	Divji petelin <i>Tetrao urogallus</i>	Gozdni jereb <i>Bonasa bonasia</i>
Tip gozda	mešan in iglast	mešan
Razvojna faza na površini	debeljak 50%	debeljak 20%
Gozdne jase v območju v %	5	10
Mladovje v %	do 20	20 do 50
Skupine debeljaka iglavcev v %	20	do 10
Skupine letv. in drog. iglavcev v %	do 5	10 do 20
Posebnosti v habitatu	mravljišča ≥ 2	leska ≥ 20 %
Lovski objekti in krmišča	0	0
Zaščita mladja z ograjo	0	0
Se ne izvaja del	marec – junij	april – julij
Minimalni delež iglavcev v habitatu	40	20

V gozdovih so prisotna odmrla drevesa in drevesa z dupli, vendar imajo ptice lahko drugačne zahteve kot so naše ocene. Primernih dreves je razmeroma malo, zato mora biti takšnega drevja nekajkrat več kot so dejanske potrebe po le teh. Drevesa so lahko na napačnih mestih, predaleč od glavnega vira hrane ali tam, kjer je več motenj (pešpoti, ceste, preže ipd.). Manjše vrste sov morajo imeti na razpolago več primernih drevesnih dupel, saj je njihova razporeditev odvisna tudi od prisotnosti večjih vrst sov, katere jih plenijo (MIKKOLA 1983).

Kriteriji za gozdne kure so bolj zahtevni in zahtevajo bolj podrobno obravnavo glede na posamezno regijo ali celo lokacijo. Ograje se načeloma ne postavlja v življenjski prostor gozdnih kur, saj so lahko pomemben faktor umrljivosti (MARSHALL, EDWARDS-JONES 1998). Če jih postavimo jih moramo primerno vidno označiti.

8 OSTALI VPLIVI NA VAROVANE VRSTE IN NJIHOVE HABITATE

Gozdne gradnje načeloma ne ovirajo večine varovanih vrst ptic. Posredno pa vnašajo več motenj oziroma nemira v gozd. Odprtost gozdov s prometnicami je ključnega pomena za gospodarjenje z gozdom, vendar se ob tem lahko izraziteje vpliva na razporeditev habitatov varovanih in ostalih vrst organizmov. Občasno ali stalno omejevanje prometa po gozdnih cestah bo tako v posameznih območjih varovanih vrst nujno. S tem bodo lahko okrnjene nekatere socialne funkcije. Pomemben je tudi čas sečnje v gozdovih, ki naj bi bila izven obdobja reprodukcije in za nekatere vrste izven časa neugodnih zimskih razmer. Na razporeditev količine in vrste habitatov primernih za vrste Nature 2000 pa vplivajo posredno tudi splošne razmere v družbi od cen posameznih vrst lesa, osveščenosti do socialne ter lastniške strukture.

9 ZAKLJUČEK

V prispevku so izhodišča minimalnih kriterijev za varovane gozdne sove in koconogi kuri. Načrtovalcem in revirnim gozdarjem bodo pri delu v gozdu v pomoč minimalni kriteriji za varovane vrste. V nekaterih gozdovih je včasih več dupel

kot so minimalne zahteve vrst iz reda sov in plezalcev. V gozdnogospodarskih načrtih se teh podatkov sistematično ne zbira, zato gozdarji tega ne moremo prikazati. Naravovarstvena javnost presoja gospodarjenje z gozdom po podatkih letnih opravljenih del in iz desetletnih gozdnogospodarskih načrtov. Sedanje delo in načrti pa vključujejo za varovane vrste le nekatere podatke v okviru biotopske vloge gozda kot npr. izvedba ukrepov v okolici brlogov, rastišč divjega petelina, v zimovališčih. Podrobni gozdno gojitveni načrti in tudi načrti gospodarskih enot bodo v prihodnje morali posvetiti več pozornosti ohranjanju in pospeševanju habitatov tudi manj poznanih varovanih vrst. Pridobitev novih znanj o varovanih vrstah je predpogoj za razumevanje »receptov« iz minimalnih zahtev varovanih vrst na posameznih izločenih conah varovanja.

Pri vsem tem je potrebno permanentno sodelovanje med pristojnimi ministrstvi, Zavodom za varstvo narave, javno gozdarsko službo ter nevladnimi organizacijami, da se nove zakonske zahteve vpletejo v vsakodnevno gozdarsko delo. Lesno proizvodna vloga gozda pri tem naj ne bi izgubila na pomenu, saj v številnih primerih ohranjanja varovanih vrst in habitatov lahko gospodarimo tako, da je zadoščeno ekološkimi in ekonomskim zahtevam.

Podrobne raziskave kvalifikacijskih vrst Nature 2000 morajo preveriti dosedanje ocene. Izsledki proučevanj posameznih populacij varovanih vrst bodo lahko trdna osnova za sonaravnejše delo v gozdovih. Med varovanimi izključno gozdnimi vrstami je v Sloveniji podrobneje raziskan le divji petelin (ADAMIČ 1987, ČAS 1999) in deloma kozača (VREZEC 2000). Boljši podatki so še za nekatere večje vrste prilagojene na gnezdilne habitate v skalnih stenah (npr. planinski orel, velika uharica).

Gozdarska stroka se mora aktivno vključevati v naravovarstvene procese ter javnosti predstaviti sonaravno delo z gozdom ter oblikovati nove naravovarstvene pristope v omrežjih Nature 2000.

Gozdarsko društvo Medved iz Kočevja v sodelovanju z Zavodom za gozdove Slovenije območno enoto Kočevje, Gozdarskim inštitutom Slovenije, Zavodom za varstvo narave, Ministrstvom za okolje in prostor ter drugimi, sodeluje

v promociji teh vsebin med gozdarji kot tudi v širši javnosti, preko projektov promocije Nature 2000 in varstva okolja.

10. POVZETEK

Omrežje Nature 2000 pokriva tudi veliko slovenskih gozdov. S tem so nekatere vrste in habitatni tipi dobili večjo naravovarstveno pozornost. Pri nas so se kljub gospodarskemu izkoriščanju gozdov ohranile mnoge občutljive vrste, kar je posledica dolgoletnega načrtnega in sonaravnega gospodarjenja z gozdom. Na razporeditev varovanih vrst v prostoru vplivajo številni dejavniki, predvsem habitatno drevje, delež drevesnih vrst, lesna zaloga, odmrlo drevje, posebni habitati, pestrost rastlinskih vrst, slojevitost in mozaičnost, kot tudi vplivi raznih motenj. Zelo pomembno je habitatno drevje, kot mesto za gnezdenje, spanje ali prehranjevanje. Med samimi varovanimi vrstami in tudi z drugimi vrstami so različna medvrstna razmerja, katera tudi pogojujejo prisotnost in številčnost posameznih vrst. Nekatere vrste so bolj ranljive, zaradi redkosti ali večje občutljivosti. Naravne ujme lahko hitro zanihajo stanje v gozdu in s tem tudi razporeditev vrst v prostoru. Razvoj gozdov brez večjih ujm vpliva na te spremembe veliko počasneje.

V gozdovih lahko določimo minimalne kriterije za razporeditev habitatov varovanih vrst v omrežjih Nature 2000. Vsaka vrsta ima drugačne zahteve. Upoštevanje le tega tudi vpliva na gospodarjenje z gozdom. Ponudba ključnih habitatov mora biti dovolj velika, da posamezne vrste izberejo najustreznejšega. To je pomembno tako za gozdne vrste sov kakor tudi za koconoge kure v Dinaridih in drugod v goratih območjih Slovenije.

Nujen je aktivnejši pristop gozdarjev do novih naravovarstvenih vsebin pri gozdno gospodarskem

načrtovanju in pri delu na terenu. Poznavanje ekoloških zahtev varovanih vrst je ključnega pomena, da lahko izvajamo nove naravovarstvene usmeritve, ki izhajajo iz direktiv Evropske unije.

11 LITERATURA

- ADAMIČ, M., 1987. Ekologija divjega petelina (*Tetrao urogallus* L.) v Sloveniji.- Strokovna in znanstvena dela 93, 93 s.
- CRAMP, S., 1998. The complete birds of Western Palearctic (on CD – ROM), Oxford, Oxford University Press.
- ČAS, M., 1999. Prostorska ogroženost populacij divjega petelina (*Tetrao urogallus* L.) v Sloveniji leta 1998.- Zbornik gozdarstva in lesarstva, 60, s. 5-52.
- GOLOB, S., 2005. Natura 2000 v gozdovih – prednost ali ovira?.-Predstavitev na okrogli mizi v Kočevju 25. 10. 2005.
- KRAJČIČ, D./ TOMAŽIČ, M., 2005. Mesto gozdarskega načrtovanja v okviru prostorskih in naravovarstvenih direktiv EU.- Gozdarski vestnik, 7-8, str. 291-298.
- MARSHALL, K./ EDWARDS-JONES G., 1998. Reintroducing capercaillie (*Tetrao urogallus*) into southern Scotland: identification of minimum viable populations at potential release sites.- Biodiversity and Conservation 7, 275-296.
- MIKKOLA, H., 1983. Owls of Europe, T& A D Poyser, 397 s.
- MIKULETIČ, V., 1984. Gozdne kure – biologija in gospodarjenje.-Lovska zveza Slovenije, 195 s.
- VREZEC, A., 2000. Vpliv nekaterih ekoloških dejavnikov na razširjenost izbranih sov (Strigidae) na Krimu.- diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, odd. za biologijo.Ljubljana 94 s.
- Council Directive 79/409/EEC on the conservation of wild birds.
 - Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora.
 - Uredba o posebnih varstvenih območjih – Natura 2000.- Ur. l. RS, št. 49/2004.